

**ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РИКОВА НЕЛЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 351.82:658.114:334.72

**ДИСЕРТАЦІЯ
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН:
УКРАЇНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД**

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н.В.Рикова

Науковий керівник – Гаман Микола Васильович, доктор наук з державного управління, професор, заслужений економіст України

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Рикова Н.В. Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. Київ, 2021.

Дисертація присвячена теоретичному обґрунтуванню та розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення інституціональних механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні з урахуванням європейського досвіду.

У дослідженні з урахуванням кращого європейського досвіду розроблено концептуальні засади удосконалення державного регулювання корпоративних відносин. Вони передбачають, перш за все, створення спеціального механізму приватизації державних комерційних підприємств шляхом їх перетворення у товариства з обмеженою відповідальністю з переходом до них прав, обов'язків та усього майна цих підприємств, за винятком майна, що не підлягає приватизації, а також із застосуванням усіх стандартів публічності, передбачених для акціонерних товариств. Запропоновано змінити принципи формування наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною державною часткою у статутному капіталі за принципами членства у радах виключно громадян України, їх професійності, незалежності від іноземних впливів, регламентації оплати праці. В аспекті економічного регулювання пропонується запровадження податкових пільг для організацій корпоративного сектору, що нарощують оборотний капітал за рахунок прибутків. Удосконалення організаційних механізмів передбачає:

доповнення повноважень Фонду державного майна України щодо оцінки цього майна та контролю його використання; посилення державного контролю за перерозподілом акціонерної власності та захисту прав міноритарних акціонерів. Важливим є розвиток механізмів суспільного контролю, зокрема, розкриття інформації і прозорості діяльності компаній із застосуванням цифрових технологій, участі громадськості у розробці регуляторних актів в галузі корпоративних відносин.

Виділено особливості державного регулювання корпоративних відносин у європейських країнах. Зокрема, з метою приведення корпоративних відносин до єдиних стандартів, Організація економічного співробітництва та розвитку прийняла принципи корпоративного управління, що включають справедливість, прозорість, підзвітність, відповідальність та конкурентність. У межах ЄС функціонує низка директив та регламентів, що визначають спільні норми і правила корпоративних відносин. На національному рівні в європейських країнах прийняті кодекси корпоративного управління як рекомендаційні документи, що встановлюють низку організаційних стандартів та етичних правил діяльності компаній. У більшості країн Європи існують також спеціальні закони, що регулюють діяльність акціонерних товариств. Відмінності механізмів правового регулювання у європейських країнах зумовлені їх орієнтацією на модель корпоративного управління – англо-американську (аутсайдерську) або західноєвропейську (інсайдерську). У багатьох країнах спостерігається тенденція розвитку інституційної системи регулювання корпоративних відносин, що включає антимонопольні органи, установи з регулювання ринку цінних паперів та ін. Запровадження сучасних інформаційних технологій зумовило діджиталізацію правового регулювання корпоративного сектору.

Проаналізовано та уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження. Зокрема, дано визначення поняття «державне регулювання корпоративних відносин», що тлумачиться як владний вплив органів державної влади загальної та спеціальної компетенції на корпоративний

сектор економіки, що полягає у законодавчому встановленні та забезпеченні дотримання норм, правил та обмежень щодо його функціонування з метою досягнення балансу інтересів корпорацій, найманих працівників та суспільства і стимулювання соціального партнерства. Виокремлено поняття «акціонерні товариства як об'єкт державного регулювання», під якими розуміються організації із складною структурою управління, засновані на колективному капіталі, що характеризуються: поєднанням корпоративної власності та власності акціонерів; великими масштабами виробництва, в результатах якого зацікавлене все суспільство; виконанням ролі основних ринкових гравців, нерідко у форматі монополії; здійсненням найбільших податкових внесків до державного бюджету; формуванням великих колективів найманих працівників, що зумовлює необхідність спеціальних механізмів соціального діалогу.

Удосконалено систему критеріїв формування та відбору членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств з переважною часткою державного статутного капіталу через запровадження наступних критеріїв: рівень освіти – наявність вищої освіти; професійна компетентність (знання, вміння, навички); досвід – стаж професійної діяльності не менше 10 років у відповідній сфері; несхильність до впливів іноземних суб'єктів – відсутність протягом останніх 5 років членства у громадських об'єднаннях, які отримували іноземне фінансування або співробітничали з іноземними неурядовими організаціями.

Запропоновано підхід до удосконалення державного регулювання вітчизняного фондового ринку через розширення повноважень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України у частині: визначення нормативних вимог, правил та механізмів контролю щодо емісії, реєстрації, обліку та обігу цінних паперів за міжнародними стандартами; встановлення стандартів розкриття інформації про компанії-емітенти; обмеження ризиків при операціях з цінними паперами; протидії маніпуляціям на фондовому ринку; захисту прав акціонерів та запобігання порушенням корпоративного

законодавства; методологічного забезпечення розвитку корпоративного управління тощо.

Обґрунтовано напрями розвитку нормативно-правових механізмів державного регулювання корпоративних відносин в Україні у частині: регулювання недержавних монополізованих ринків; чіткого законодавчого закріплення прав інвесторів; створення прозорої законодавчої бази оподаткування та запровадження податкових пільг; забезпечення рівноправності та захисту прав міноритарних акціонерів. Зокрема, доцільним є встановлення податкових пільг для компаній, що інвестують прибуток у нарощування оборотного капіталу. У контексті європейських підходів пропонується розширити права міноритарних акціонерів шляхом внесення змін до ст. 34, 47 Закону України «Про акціонерні товариства».

Ключові слова: державне регулювання, інституціональні механізми, корпоративні відносини в Україні, корпоративне управління, акціонерні товариства, наглядові ради, прозорість діяльності компаній, європейський досвід.

ABSTRACT

Rykova N.V. Institutional mechanisms of state regulation of corporate relations: Ukraine and the European experience. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 28 «Public Management and Administration» in the specialty 281 «Public Management and Administration». – V.I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the theoretical substantiation and development of scientific and practical recommendations on improvement of institutional

mechanisms of the state regulation of corporate relations in Ukraine taking into account the European experience.

The study, taking into account the best European experience, developed conceptual principles for improving state regulation of corporate relations. They provide, first of all, for the creation of a special mechanism for the privatization of state-owned commercial enterprises by transforming them into limited liability companies with the transfer to them of the rights, obligations and all property of these enterprises, except for property not subject to privatization all publicity standards provided for joint stock companies. It is proposed to change the principles of formation of supervisory boards of state unitary enterprises and companies with a predominant state share in the authorized capital on the principles of membership in councils exclusively of citizens of Ukraine, their professionalism, independence from foreign influences, wage regulation. In terms of economic regulation, it is proposed to introduce tax benefits for corporate sector organizations that increase working capital through profits. Improving organizational mechanisms includes: supplementing the powers of the State Property Fund of Ukraine to assess this property and control its use; strengthening state control over the redistribution of shareholder ownership and protection of the rights of minority shareholders. It is important to develop mechanisms of public control, in particular, the disclosure of information and transparency of companies using digital technologies, public participation in the development of regulatory acts in the field of corporate relations.

Peculiarities of state regulation of corporate relations in European countries are highlighted. In particular, in order to bring corporate relations into uniform standards, the Organization for Economic Cooperation and Development has adopted the principles of corporate governance, including fairness, transparency, accountability, responsibility and competitiveness. Within the EU, there are a number of directives and regulations that define common rules and regulations of corporate relations. At the national level, European countries have adopted codes of corporate governance as reference documents that set a number of

organizational standards and ethical rules for companies. In most European countries, there are also special laws governing the activities of joint stock companies. Differences in the mechanisms of legal regulation in European countries are due to their focus on the model of corporate governance - Anglo-American (outsider) or Western European (insider). In many countries, there is a tendency to develop an institutional system for regulating corporate relations, which includes antitrust authorities, securities market regulators, and others. The introduction of modern information technologies has led to the digitalization of legal regulation of the corporate sector.

The conceptual and categorical apparatus of research is analyzed and specified. In particular, the definition of «state regulation of corporate relations» is interpreted as the authoritative influence of public authorities of general and special competence on the corporate sector of the economy, which consists in legislative establishment and enforcement of norms, rules and restrictions on its functioning in order to achieve balance of interests. corporations, employees and society and the promotion of social partnership. The concept of «joint stock companies as an object of state regulation» is singled out, which means organizations with a complex management structure based on collective capital, characterized by: a combination of corporate property and shareholder property; large-scale production, in the results of which the whole society is interested; playing the role of major market players, often in the format of a monopoly; making the largest tax contributions to the state budget; formation of large groups of employees, which necessitates special mechanisms of social dialogue.

The system of criteria for the formation and selection of members of supervisory boards of state unitary enterprises and companies with a predominant share of state authorized capital has been improved through the introduction of the following criteria: level of education - availability of higher education; professional competence (knowledge, skills, abilities); experience - professional experience of at least 10 years in the relevant field; Involvement in the influence of foreign entities - absence during the last 5 years of membership in public

associations that received foreign funding or cooperated with foreign non-governmental organizations.

An approach to improving state regulation of the domestic stock market by expanding the powers of the National Commission on Securities and Stock Market of Ukraine in terms of: definition of regulatory requirements, rules and mechanisms of control over the issue, registration, accounting and circulation of securities according to international standards; setting standards for disclosure of information about issuing companies; risk limitation in securities transactions; counteraction to stock market manipulations; protection of shareholders' rights and prevention of violations of corporate law; methodological support for the development of corporate governance, etc.

The directions of development of normative-legal mechanisms of state regulation of corporate relations in Ukraine are substantiated in the part: regulation of non-state monopolized markets; clear legislative enshrinement of investors' rights; creation of a transparent legal framework for taxation and introduction of tax benefits; ensuring equality and protection of the rights of minority shareholders. In particular, it is advisable to establish tax benefits for companies that invest profits in increasing working capital. In the context of European approaches, it is proposed to expand the rights of minority shareholders by amending Art. 34, 47 of the Law of Ukraine «On Joint Stock Companies».

Keywords: public regulation, institutional mechanisms, corporate relations in Ukraine, corporate governance, joint stock companies, supervisory boards, transparency of companies, European experience.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Рикова Н.В. Державна власність як інструмент регулювання корпоративних відносин: кейс Польщі. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 17. С. 91-95.

2. Рикова Н.В. Держава в системі корпоративних інтересів і відносин: особливості правових обмежень. *Право та державне управління*. № 2. 2020. С. 34- 41.

3. Рикова Н.В. Глобалізація як фактор трансформації державного регулювання бізнесу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1733> (дата звернення: 17.07.2021).

Стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Європейського Союзу

4. Rykova N.V. Features of regulatory mechanisms for capital integration in the corporate sector (on the example of Poland). *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2020. Vol. 3 (30). P. 14-20.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Рикова Н.В. Формування ефективної національної моделі корпоративного управління. Публічне управління та адміністрування: розвиток і впровадження: матеріали наук.-практ. конф. молодих учених за міжнар. участю (Київ, 17 листоп. 2016 р.) / за наук. ред. В.С. Куйбіди, А.П. Савкова, С.К. Хаджирадевої, О.Ю. Оболенського. Київ: НАДУ, 2016. С. 195-197.

6. Рикова Н.В. Лідерство як складний і важливий соціальний феномен. Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 трав. 2017 р.): у 5 ч. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, А.П. Савкова, С.В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2017. Ч. 4: Соціогуманітарна політика: пріоритети публічного управління. С. 100-103.

7. Рикова Н.В. Інституціональні засади державного регулювання корпоративних відносин: міжнародний досвід. Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 25 трав. 2018 р.): у 5 т. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, О.М. Петроє. Київ: НАДУ, 2018. Т. 2. С. 122-123.

8. Рикова Н.В. Гармонізація корпоративних відносин: Україна та Євросоюз. Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 26-27 жовт. 2018 р.). Херсон: Молодий вчений, 2018. Ч. 1. С. 50-54.

9. Рикова Н.В. Інституціоналізація участі громадянського суспільства в публічному управлінні. Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.): у 5 т. / за заг. ред. А.П. Савкова, М.М. Білинської, О.М. Петрос. Київ: НАДУ, 2019. Т. 2. С. 45-46.

10. Рикова Н.В. Інституціональні зміни державного регулювання корпоративного сектору економіки. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 22 листоп. 2019 р.) / за заг. ред. М.М. Білинської, О.М. Петрос, І.О. Дегтярьової. Київ: НАДУ, 2019. С. 233-236.

11. Рикова Н.В. Теоретичні основи інституціональних механізмів державного регулювання корпоративного сектору. Реформування та розвиток гуманітарних та природничих наук: матеріали II наук.-практ. конф. (Полтава, 22-23 трав. 2020 р.). Херсон: Молодий вчений, 2020. Ч. 1. С. 105-108.

12. Рикова Н.В. Моделі державно-приватного партнерства бізнесу і влади. Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку: матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26-30 жовт. 2020 р.): у 3 т. / за заг. ред. А.П. Савкова, М.М. Білинської, О.М. Петрос. Київ: НАДУ, 2020. Т. 1. С. 203-204.